

דני קרוון רישומי שלום ומלחמה

איך אפשר להכניס את דני קרוון לגלריה ועוד לגלריה אינטימית קטנה בלב הישן של תל אביב? דני קרוון הוא אמן של מרחבים ציבוריים — אנדרטת הנגב, כיכר לבנה (פארק וולפסון), כיכר התרבות (הבימה) — ועד עשרות אתרים ועבודות אמנות ציבוריות ברחבי הארץ והעולם. קרוון הוא אמן של מקום, הפרויקטים שלו יוצרים מרחב של שהות, של היות-יחד וגם של רפלקציה והתבוננות אישית. האם אותה איכות של שהות, אותו הרהור או מדיטציה — רוחנית כמו שהיא חושית — יכולים להתגשם גם ברישום פשוט על נייר?

עבור התערוכה הנוכחית, חמש שנים לאחר מותו של קרוון וחמש שנים לחלל הפרויקטים פרטר, בחרנו עבודות קאמריות (מלשון חדר), שנוצרו בעבודת יד או כאלה שניתן לחפון כמו תכשיט בכף יד. אלו עבודות העוסקות במלחמה ובשלום, הרס ויצירה — שהם כנראה הצירים המרכזיים של היותנו כאן; עבודות מקומיות מאוד אך גם אוניברסליות — וגם אלה צירים של קיומנו.

קרוון יצר את סדרת הרישומים *הרהורים על שלום* בעקבות הזמנה של אריה (לובה) אליאב, בזמן המייסר שלאחר מלחמת יום כיפור. לובה, הוגה דעות ופוליטיקאי מהזן הנדיר שאינו מחפש שררה אלא תקווה, מצא מזור במקורות היהודיים הרבים מספור המצינים את השלום. קרוון הוזמן להוסיף עבודות רישום, וחזר עם סדרה של תריסר רישומים בעיפרון, זהב וכחול על נייר.

הרישומים בסיסיים מאוד: נקודה ("שלום" במקורות מימי הביניים הוא הפשוט או המופשט ביותר), קו (הפרדה או פשרה), משולש (שלוש המעלות — צדק, אמת ושלום), ריבוע (ארבעת האותיות של שם האל ושל "שלום"), עיגול (שלמות), והחזרה על המילה "שלום" שבע פעמים (כמספר התכונות הטובות — שלום, רוחה, ברכה, חיים, חסד, נדיבות ורחמים). אותן צורות חוזרות ברבות מעבודות הפיסול של קרוון לאורך השנים והן כמו צופן או דנ"א שממנו מורכבים סמלי דתות ולאומים.

איורי המלחמה לא הוצגו מעולם, מחוץ לשימושם בעיתונות הצבאית בשנת 1967. קרוון ליווה כרשם את כוחות הצבא במשך שישה ימים במסלולם — מכיבוש עזה לאל-עריש, בית לחם וג'נין. האיורים אינפורמטיביים וכוללים הסברים קצרים. קרוון רשם בעט על נייר, תוך כדי תנועה: לוחמים, נופים ותושבים — בערבוביה וירטואלית שתופסת רגע ותחושה ההופכים ממש לנגד עינינו למיתוס או להיסטוריה. מבעד לאפלה ולשיכרון החושים של הקרב מפציע אותו תום נאיבי של קרוון — הילד שרואה גם איך משחק בחול נעשה לגורל.

איורי מלחמה מצד אחד, ומחשבות על שלום מן הצד האחר.

ועל הרצפה — מדפסת החול של רועי ברנד משרטטת אלמנטים בסיסיים של קרוון בצורה סדרתית, שכבה אחר שכבה. סמלים מוכרים עולים מתוך החול ולאחר מכן נמחקים. הפעולה חוזרת על עצמה שוב ושוב, כמו מבקשת לקבוע מקום, ליצור מבנה וליצוק בו משמעות — ואז למחוק, וחוזר חלילה.

קרוון אמר שעבודות האמנות הראשונות שלו היו העקבות שהשאיר בחולות. ובטקסט מאוחר יותר בשם "עקבות" התייחס שוב לחול כמצע ראשוני ואחרון: "פעם כתבתי בחול, שאם היה בי הכוח הייתי רושם רישום אחד בלבד, והרוח אט אט תמחק אותו, את כולו, את הכל ולא תשאיר כלום, כלום לא ישאר".

נקודה, קו, משולש, עיגול, ריבוע — האלמנטים הבסיסיים ביותר של הגיאומטריה האנושית. גיאומטריה קדושה אולי, אך לא טבעית. בטבע אין צורות כאלה: אין מושלמות, אין אידיאל. אלה צורות המשמשות אותנו בכל מבנה, בכל יישוב, בכל עיר, על פני כדור שאיננו מושלם. סימנים, סמלים אלוהיים — חורגים, נצחיים. מהם אנו בונים

בתים, רהיטים, מקומות, רעיונות, סמלים, אידיאולוגיות, מחשבות, צורות חיים. בונים כך שלא ייגמר לעולם. אל מול הטבע, על החול, מול הים, מול הרוח. וכדי ליצור סדר מתוך כאוס או נאבקים, מוחקים, הורסים ונלחמים.

השאלה של קרוון היא האם אפשר לייצר צורה-מבנה-מקום של שלום. האם יכולה להיות עיר שלום? בשנת 1976 הציב דני קרוון סביבה פיסולית מבטון לבן בכניסה הראשית של הביאנלה לאמנות בוונציה. העבודה נקראת *ירושלים עיר שלום* — מחווה פואטית שמתחרזת בעברית. הקהל הוזמן ללכת על אותה סביבה פיסולית, וילדים רבים השילו נעליהם ושיחקו בה. שוב אותו דני"א קרווני של צורות גיאומטריות פשוטות המייצרות אתר פולחני, ילידי-משחקי והיסטורי. המודל של אותה סביבה פיסולית מוצג בתערוכה על שולחן. הוא מורכב מתשע חלקים. כמו קוביות משחק או קומץ מילים שנבחרו היטב, פיסות הברונזה מעלות כבמטה קסמים יקום של ילדות.

עותקים מהפסל הזה ניתנו במתנה לאנואר סאדאת, ג'רלד פורד (על ידי יצחק רבין), פרנסואה מיטראן (על ידי שמעון פרס) וביל קלינטון (על ידי לאה רבין ושמעון פרס).

הפסל "תאומים" מציב שני גרמי מדרגות עשויים אדמה דחוסה בטכניקה שמזכירה את בתי המושבים שהיו עשויים אדמה וקש. פסלי חול ואדמה שמסמנים את הדרך למעלה, מרכיב חשוב בהרבה מעבודותיו של קרוון. מהאדמה באנו ואליה נשוב אבל באותה העת יש בנו גם היכולת לנדוד מעבר לעצמנו ומעל למקום המסוים הזה.

הפסל *מחיצה* שמוצב בחלל הקטן כמו בקפלה, משלב בין תחושת המודל לבין סביבה כמו *אנדרטת הנגב* — העבודה המושלמת הראשונה של קרוון ואחת מעבודות האמנות החשובות בישראל. איך עבודת אמנות יכולה להיות גם אנדרטה, גם ציון דרך (לניווט, למשל), כלי מוזיקלי (המגדל מחורר כמו חליל ורוח המדבר מנגנת בו), וגם סביבה משחקית? גם עבור קרוון היה הפרויקט מייגע. הוא ליטש אותו מ-1963 ועד 1968, עד שסדרו ומקצבו היו נכונים, ועד שכובד הבטון התרומם — נטול גוף, אפוף הילה, מרחף כרוח מעל מדבר. כמו ברגע התגלות, הקו האופקי של המרחב, הכובד של האדמה, של החיים כאן ועכשיו, נשזר בקו האנכי המחבר שמים וארץ — כסולם יעקב, מדרגות השכינה. הזמן הרגיל וחווית הזמן החושית לא מתאחדים אלא באים והולכים זה אל זה.

ובכל הזמן הזה המדפסת רושמת בחול. אולי החומר הבסיסי ביותר בכל מבנה. הדימויים מצטברים לכדי סמלים הולכים ומורכבים, ואז היא מוחקת — מחזירה את החול להיות רק חול. רגע של אובדן או של הקלה. ושוב, וחוזר חלילה.

רוני ברנד